

KASTEEL STAPELEN EN ZIJN BEWONERS

Arno Burg a.a. (auteur)
Wiebe Gonggrijp (tweede lezer)
3 februari 2014

Samenvatting

Toen in januari 1915 enkele leden van de congregatie der Assumptionisten zich in Boxtel op kasteel Stapelen vestigden waren zij er niet de eerste bewoners. Al zes eeuwen hadden ridders, baronnen, zelfs prinsen hier op de Dommel een woon- of schuilplaats gevonden die zich in de loop der eeuwen van mansio (verblijfplaats) tot castellum (kasteel) had ontwikkeld, en dat nu monasterium (klooster) werd.

Ondanks min of meer aannemelijke hypothesen blijkt het (nog) niet mogelijk een duidelijk inzicht te krijgen in de verblijfplaats van de eerste Heren van Boxtel. Vanaf eind 13^e eeuw is er sprake van kasteel Stapelen aan de Dommel bewoond of minstens “beheerd” door leden van achtereenvolgens de geslachten van Merheim, van Ranst en vooral van Horne. Over het algemeen hebben zij zowel de politieke en maatschappelijke als de culturele en kerkelijke belangen van de bevolking behartigd.

De eerste concrete gegevens betreffende het gebouw dateren pas uit de 17e eeuw naar een afbeelding van Jacques van Croes ,waarvan H.Causé een gravure maakte . Later volgden beschrijvingen van het prince-kwartier (ridderzaal, kapel) en het “nieuwe” kasteel aan de noordzijde met torens en het koetshuis. Medio negentiende eeuw liet J.Mahie het vervallen kasteel vooral uiterlijk “herbouwen” in neogotische stijl, terwijl vijftig jaar later de congregatie der Assumptionisten het inhoudelijk een andere bezetting gaf.

1. Onduidelijke woonplaats voor de Heer van Boxtel

Sinds de twaalfde eeuw komt men in de geschiedenis Heren van Boxtel tegen, die vermeld worden bij “bestuurlijke” activiteiten in de omtrek. Waar zij verbleven en in hoeverre Stapelen daarbij betrokken was, is niet duidelijk. Historici tasten in het duister, zoals vaak bij de stichtingsgeschiedenis.

J. Coenen heeft met zijn uitgebreide studie¹ de discussie rond de oorsprong van de Heren van Boxtel voortgezet en meerdere aanknopingspunten gevonden in het bisdom Keulen en het geslacht van Randerode. Hatbertus de Buxtel die genoemd wordt als getuige in een schenkingsakte aan de bisschop van Utrecht (tussen 1076 en 1099) zou dezelfde zijn als Harpern de Buchestelle vermeld met zijn broer Meinnere in een akte gedateerd tussen 1100 en 1110. Misschien zouden beiden geïdentificeerd kunnen worden met ene Harper en Megenhere van Randerode² en begint de geschiedenis van de Heren van Boxtel in het huidige Duitsland, want de van Randerodes waren afkomstig van Randerath, niet ver van Roermond.³ De familie was niet onbekend noch onbemiddeld. In het verlaten Brabant, waar de graaf van Leuven (sinds 1106 hertog van Brabant) zijn invloed deed gelden, had zij van de Duitse keizer meerdere leengoederen ontvangen, onder meer Boxtel. Wanneer dit heeft plaatsgevonden is vooralsnog een mysterie, maar gezien hun activiteiten in deze streek moeten zij in de 12^e-13^e eeuw hier zoal niet permanent dan toch regelmatig aanwezig zijn geweest.

Vaak trokken de heren met hun gezelschap van de ene naar de andere plaats waar zij bezittingen hadden om er te profiteren van de hun in natura betaalde cijzen. Jachtpartijen afgesloten met rijkelijk voorziene maaltijden waren een niet zeldzame dagvulling. Maar daarvoor was een verblijf noodzakelijk. Jarenlang wordt al ijverig gezocht waar de van Randerodes in Boxtel onderdak vonden. De een, uitgaande van allerlei veronderstellingen zonder concrete “keiharde bewijzen”, ziet de kerkheuvel van de huidige Petruskerk, dicht bij de huidige markt, de meest waarschijnlijke plaats, terwijl een ander het aan de Dommel gelegen kasteel Stapelen als de meest voor de hand liggende realiteit vindt zonder historische of archeologische argumenten aan te dragen. Voorlopig blijft de kwestie onopgelost.⁴

Iets meer weet men over de zoon van Harper, Willem van Randerode, die ook Heer van Boxtel (Buxtel) wordt genoemd. Zijn dochter huwde met Hendrik, Heer van Kuyc. Zo werd de familie meer en meer betrokken bij de ontwikkeling van de streek waar de hertogen van Brabant en van Gelre ijverden om hun invloed in het grensgebied onder de grote rivieren te vergroten door kleine heerlijkheden als Vught en Oirschot aan zich leenplichtig te maken middels huwelijken, verdragen of eventueel oorlogsactiviteiten.

Als de familie van Randerode vereenzelvigd kan worden met de Heren van Boxtel dan komt de vraag op wat Stapelen hiermee van doen had. Want er zijn documenten die melding maken van het geslacht Stapelen met als coryfee ook weer een Willem die in 1167 met andere bekende persoonlijkheden als getuige optrad. Daar in de geschiedenis dit geslacht niet meer ter sprake komt is men geneigd tot nader bericht de drie Willems tot een en dezelfde te verklaren, lid van een familie die misschien elders, maar sinds eind 13^e eeuw op Stapelen langs de Dommel vertoefde.

¹J. Coenen, *Baanderheren, boeren en burgers. Een overzicht van de geschiedenis van Boxtel, Liempde en Gemonde*, 2004.

²H. 4 M. Dijstelbloem en H. v. d. Eerden, *Een motte op de kerkheuvel meer dan een hypothese*, 2011 Camps, *Oorkondeboek van Noord Brabant tot 1312*. 1979, T.I, No 32 en 34.

³Men vindt twee schrijfwijzen: Randerode en Randenrode, zie J. Coenen, a.w. p.26-27.

⁴M. Dijstelbloem en H. v. d. Eerden, *Een motte op de kerkheuvel meer dan een hypothese*, 2011

2. Stapelen, woning op de Dommel

Als stapelplaats aan het water zou de naam Stapelen verklaard kunnen worden; anderen zoeken een wat duurdere oorsprong nl in het latijnse *stabulum*, wat echter ook niet meer dan “stal” betekent met verwijzing naar oude straatnamen in de buurt als ossenpad, paardendijk of konijnshoofsedreef. Elk wat wils ! Behalve enkele scherven uit de 13^e eeuw zijn bij bodemonderzoek op de binnencour (binnenplaats) geen sporen van de “hertogshoeve”, een vermoedelijk houten woning, aangetroffen. De oudste resten dateren uit eind 15^e eeuw. Maar dat Stapelen reeds eerder bestond en van enig belang was blijkt wel uit het feit dat Willem II van Boxtel in 1288 als strijdmakker van Jan I van Brabant meevocht tegen Reinoud I van Gelre in de slag van Woeringen (bij Keulen). Jan van Heelu noemt hem in zijn *Rijmkronijk ridder Willem*. (*Rijmkronijk* : op rijm gestelde chronologische verhalen over gebeurtenissen en personen)

In deze tijd wordt ook het niet onbelangrijke feit vermeld dat kasteel Stapelen leengoed was van de hertog van Brabant. Is dit hem door hertog Jan geschonken of heeft Willem zijn eigen bezit (*allodium*) ter leen aangeboden om zich zo onder bescherming van de steeds machtiger wordende hertog te plaatsen ? In ieder geval was en bleef, los van het kasteel, de heerlijkheid Boxtel een authentiek leen van de Duitse keizer.

In de komende eeuwen zullen drie families Stapelen beheren en met tussenpozen bewonen: de geslachten *van Merheim*, *van Ranst* en *van Horne*, die alle zoals ook de ridder van Kuyc en de van Randerodes in Boxtel met een straatnaam zijn vereerd. In het kort iets over deze bewoners.

3. Bewoners

3.1

In 1356 erfde Maria van Boxtel, gehuwd met Dirk van *Merheim* de heerlijkheid Boxtel. Zo nam een andere Duitse familie het roer in handen. Of het hun huwelijksreis was is onbekend, maar nog in hetzelfde jaar waren zij in Praag om bij keizer Karel IV aan hun leenverplichtingen te voldoen. Dit is het oudste getuigenis van de leenverhouding tussen Boxtel en het Duitse rijk. Toch vocht zoon Willem in de slag van Baesweiler aan de zijde van de hertog van Brabant en moest hij na verlies zijn deel in de schulden betalen. In 1391 kreeg hij op persoonlijke titel, “sijner leefdage lang en niet langer” Liempde als leengoed van hertogin Johanna, waardoor het aanzien van Stapelen werd vergroot. In feite zou Liempde vier eeuwen onder beheer van de Heer van Boxtel blijven.

Vermelden wij tenslotte nog de rol die deze Willem speelde bij de publiekelijke verering van de Heilig-Bloeddoeken. Volgens de algemeen aanvaarde traditie verkreeg hij van kardinaal Pileus, die in 1380 ten tijde van het Westers schisma in Frankfurt de positie van Urbanus VI verdedigde, erkenning van het heilig bloedwonder en toestemming voor Boxtel om jaarlijks op Drievuldigheidszondag (dit is de eerste zondag ná Pinksteren, het hoogfeest van de Heilige Drie-eenheid). de bloeddoeken in processie rond te dragen. Dit gebruik zal eeuwenlang voortgang vinden en is na een onderbreking tijdens de protestantse overheersing in de 20^e eeuw hernomen.

3.2

Elisabeth van Merheim trad in het huwelijk met een telg uit het Zuid-Brabants geslacht *van Ranst*. In 1439 besloot zij om niet duidelijke redenen: “dat ick egeenen Roomschen coeninck en wist te berreijcken”, niet alleen kasteel Stapelen en Liempde bij de hertog van Brabant te Brussel in leen te verheffen, maar ook de rijksonmiddelijke heerlijkheid Boxtel. Moet gezegd worden dat haar familie al lang nauwe banden met het hertogelijk hof onderhield. Maar zo pleegde zij leenbreuk, een kwalijke zaak, die belangrijke gevolgen zou hebben voor Boxtel. Immers: Boxtel *was al een leen*, maar dan van de Duitse keizer... De van Ransts zijn bekend gebleven om hun activiteiten ten gunste van de kerk van Boxtel. De Petruskerk kreeg haar huidige omvang en in 1493 als laatste kerk in de streek ontving zij het privilege een collegiaal kapittel op te richten. Het bestond uit negen priesters (kanunniken) die benoemd werden door de Heer van Boxtel en als taak hadden dagelijks de kerkelijke getijden te zingen en de liturgie te verzorgen. Zij genoten een vast inkomen (prebenden). De stichting werd voorbereid op een bijeenkomst van Hendrik van Ranst en naaste familie, 26 dec. 1492. Hierop volgde de officiële goedkeuring van de bisschop van Luik. Ook zijn activiteiten ten gunste van de zusters Clarissen zijn bekend. In een akte uit 1491 uitte de generale overste der Dominicanen zijn dank voor bewezen diensten aan zijn orde.⁵ Hendrik was ook hoogschout van ‘s-Hertogenbosch.

3.3

De belangrijkste familie die drie eeuwen Stapelen zal beheren is het geslacht *van Horne* uit het gebied ten noordwesten van Roermond. Bekend is Jan II die na de dood van zijn vader (1542) opgevoed werd aan het hof van Brussel door zijn voogd René van Chalon, een familielid van Willem van Oranje. Het is de tijd van het opkomend protestantisme en het verzet tegen Spanje. Al jong deelde Jan deze ideeën en zou ze zijn verder leven uitdragen. Met zijn zoon Maximiliaan heeft hij steeds aan de kant van de opstandelingen gestaan, was bij gelegenheid gouverneur in Dordrecht en later in het bezette ‘s-Hertogenbosch en nam deel aan protestantse kerkdiensten. Willem van Oranje, op de vlucht naar Duitsland, zou op doorreis Stapelen hebben aangedaan. Vanwege deze houding ontnam Spanje hem in 1578 kasteel Stapelen, maar daar zijn vrouw en oudste zoon Gerard trouw bleven aan het katholieke geloof en de Spaanse politiek mochten zij op het kasteel blijven wonen. Een drama dat speelde in meerdere vooraanstaande families. Twee jaar later volgde Gerard zijn vader op als Heer van Boxtel en kreeg het kasteel weer in bezit. Gedurende de tachtigjarige oorlog werd Stapelen meermalen bezet door plunderende troepen, die veel schade aanrichtten. Maar het bood ook gedurende een tiental jaren onderdak aan een groep karthuizers die uit Vught waren weggevlucht. Gerard van Horne verbleef meestentijds in de Zuidelijke Nederlanden. Zijn zoon Ambrosius die hem in 1612 opvolgde verzette zich tegen de Staatse invloed en verdedigde “aloud een vrije baronie van Boxtel”. Hij had in 1647, dus kort voor de vrede van Munster, van koning Philips IV van Spanje een officiële akte ontvangen die met verwijzing naar oude stukken, het Land van Boxtel als leengoed van het Keizerrijk erkende met vrijstelling van alle lasten en diensten.⁶ In de komende jaren zouden de Heren van Boxtel dit stuk gebruiken om Boxtel buiten het regime van de generaliteitslanden te houden. Maar zonder succes. Toen in Boxtel de kerk in handen van de protestanten was gevallen slaagde Ambrosius erin de Heilig-Bloeddoeken via Antwerpen in Hoogstraten onder te brengen waar zij werden vereerd en in de jaarlijkse processie rondgedragen. In 1924 keerde de corporale naar Boxtel terug.

⁵.R.Wols, *Inventaris van het Huisarchief Stapelen*, 1981, No 8.

⁶.Ibidem, No 62

In deze bewogen tijd vestigden de Heren van Boxtel zich op hun bezittingen in Overijse (België) en Brussel en verbleven vaak in Parijs. Slechts zelden kwamen zij op Stapelen, maar wel bleven zij regelmatig via de kastelein of rentmeester de belangen van de katholieke bevolking behartigen. Meermalen slaagden zij erin katholieke in plaats van de vereiste protestanse schepenen te benoemen. Een enkele keer hielden zij in Boxtel een plechtige intocht. Het hieraan verbonden *bienvenue geld* (800 gulden) werd niet altijd met enthousiasme door de bevolking opgebracht! Frederik van Salm-Kirbourg, zoon van Maria-Theresia van Horne, maakte veel schulden met als onderpand Kasteel Stapelen. Hij stierf in 1794 onder de guillotine. Zijn zoon weigerde de erfenis. In de catalogus van 1816 is sprake van “het oude vorstelijk kasteel der vrije Baronie van Boxtel”.

In 1819 kwam na gerechtelijke openbare verkoop het kasteel met bijbehorende bezittingen in handen van baron de Senarclens de Grancy (Haanwijk, Sint Michielsgestel), die het spoedig doorverkocht aan de Tilburgse industrieel G. Bogaers. In 1857 werd het rijke Bossche gemeenteraadslid J. Mahie eigenaar. Hij gaf het Kasteel, dat in de catalogus stond aangeprezen als “alleraangenaamst gelegen binnen deszelfs muren en visschrijke, van ophaalbruggen voorziene grachten,” zijn huidig aanzien, niet door het te restaureren maar door het “in neogotische stijl te herbouwen.”

4. Kasteel Stapelen

Zo volgden meerdere geslachten elkaar op en verdwenen weer, maar het kasteel, in verschillende vorm, bleef bestaan en staat er nog steeds. Als men de uiteenlopende hypothesen en onbewezen veronderstellingen terzijde laat, zijn er geen reële gegevens over de concrete woonsituatie van de Heren van Boxtel in de 14^e-16^e eeuw aanwezig. Het huidige gebouw zegt niets over die periode en ook de geschiedenis is zeer bescheiden. Zeker, kasteel Stapelen werd in die tijd in leen gegeven aan de hertog van Brabant, er is sprake van een leenzaal en een kapel, maar over het gebouw vindt men niets. Dat er op de plaats waar zich nu de ridderzaal en de kapel bevinden een voorburcht zou hebben gestaan, met daarachter misschien een donjon of andere versterkte woonplaats, is niet onmogelijk, maar blijft een pure veronderstelling.

Vermoedelijk heeft de familie van Horne aan Stapelen het aanzien gegeven zoals het omstreeks 1650 door Jacques van Croes voor het eerst werd afgebeeld en als gravure gepubliceerd o.m. in Ja. Le Roy, *Brabantia illustrata* (1705). Voor de familie Mahie maakte de Bossche kunstschilder Fr. Kops (1873-1951) een groot schilderij van deze voorstelling.

gravure

Tot in de tweede helft van de 17^e eeuw ontbreekt iedere beschrijving van het kasteel. Uit de tijd daarna bezitten we enkele rapporten die de toestand van de gebouwen vermelden. Een taxatierapport uit 1701 gaf aan wat en hoe gerestaureerd moest worden want vloeren, muren, bruggen waren veelal “verganckelijcken of verrot” en ook de zolders en daken smeekten om reparatie. Men gaf aan hoeveel stenen of hout men nodig dacht te hebben. Er zal wel wat gedaan zijn. Later sprak het rapport van J. van der Does (1810) van een goed onderhouden kasteel, terwijl een tekening van J.F. Christ (1841) weer een wat andere indruk gaf.

Zoals gezegd liet J. Mahie Stapelen door architect A. Goijaerts “herbouwen”. Deze was betrokken geweest bij de bouw van het koninklijk paleis in Tilburg, waar de neogotische stijl was toegepast. Deze uit Engeland geïmporteerde bouwstijl met borstweringen, kantelen en arkelorentjes (arkelorentje: een veelhoekig of rond uitbouwsel aan of op de hoek van een gevel. Het torentje verheft zich vanaf de eerste of een hogere verdieping en is overkapt met een spits) kwam hier in trek o.m. door de interesse van koning Willem II. A.Goyaerts maakte er gretig gebruik van. “Stapelen wordt een romantisch neomiddeleeuws huis”, titelt de Jager.

Voor een korte beschrijving van het kasteel volgen wij in grote lijnen het werk van L. de Jager, die b.g.v. de verbouwing in 2009, met zijn equipe onderzoek verrichtte en de resultaten publiceerde.⁷

Aan de oostzijde leidt een moderne brug over de gracht naar het rond 1600 opgetrokken *poortgebouw*. Boven de poort het familiewapen van J.G. Mahie, maar het balkon dat eertijds uitzicht gaf op park en Dommel is verdwenen evenals het koepeldak met lantaarn. Links een traptoren, die naar de bovenkamer leidt.

⁷ L.de Jager. *Huis Stapelen. Een bewogen geschiedenis van negen eeuwen*, 2010. Vanwege het ontbreken van paginanummering is het niet mogelijk naar tekst of illustraties te verwijzen.

poortgebouw

Via de poort met klinket (= een kleinere deur in een grotere deur) staan wij voor een ruime *binnencour* van 60 x 44 meter met in het centrum een onlangs door struiken gevormd labyrint, symbool van het pad der bezinning. Recht voor u aan de westzijde de Mariakapel en enkele weinig fraaie garageboxen. Links, aan de zuidkant, ligt het “oude kasteel”, ook princekwartier genoemd daar eertijds hier de heer met zijn familie woonde, en rechts aan de noordkant het “nieuwe kasteel”. Dit bood plaats aan de kastelein of rentmeester, die tijdens de langdurige afwezigheid van de heer het eigendom bestuurde.

princekwartier

Het huidige *prince-kwartier* met de twee oudste gebouwen: de kapel en de ridderzaal-leenzaal, telde vroeger ook een langgerekt wooncomplex dat van oost naar west kapel en ridderzaal van de binnencour afsloot zoals de vermelde gravure te zien geeft.

Bij opgravingen in 1969 werden de funderingen gevonden.⁸ Goyaerts heeft ridderzaal en kapel van nieuwe gevels en entrees voorzien.

kapel (interieur)

In de zestiger jaren van de twintigste eeuw werd de kapel grondig gerestaureerd onder leiding van prof. J. Timmers uit Maastricht en met medewerking van de SintLucasschool uit Boxtel. De overwegend witte kleurstelling van wanden en gewelf, de glas-in-lood ramen van A. Jacobs en het huidige stenen altaarblok dateren uit deze tijd. Van het klassieke altaarstuk uit de 17^e eeuw, uitbeeldend het bloedwonder, met de wapens van Van Horne en een schildering van Jezus' graflegging, bewerking naar Maarten van Heemskerck, werden enkele beelden verwijderd. Bij een latere schoonmaakbeurt zijn zij echter weer in ere hersteld. Rechts van de kapel bevindt zich de sacristie met op de zuidwesthoek de duiventoren waar vroeger het gevang was. Aan de andere zijde grenst aan de ridderzaal een kleine ruimte, nu ingericht als kantoor.

De ridderzaal, haaks staande op de gracht, ademde tot voor kort een geheel gotische sfeer met een prachtige kapconstructie, "redelijk zeldzaam en bijzonder", in de vorm van een gewelf dat zichtbaar was vanuit de zaal beneden. Om een etage met kamers te creëren werd in de zaal het huidige plafond aangebracht. In de 17^e eeuw werd de houten skeletbouw vervangen door stenen muren; ook werd een eikenhouten vloer aangelegd en een fraaie schouw erin geplaatst. In deze zaal troonde de heer, ontving hij zijn gasten en gaf er feesten. Links, enkele treden omlaag, haaks op deze zaal lag langs de gracht een lokaal, vermoedelijk de leenkamer waar leenmannen en boeren hun cijzen in geld of natura brachten; hier werd ook de administratie gevoerd. Mahie liet aan de binnencour, links van de ingang, een driehoekige uitbouw, de oranjerie, aanbrengen, waar een wintertuin werd aangelegd. Het was er goed toeven. Op het ogenblik zijn hier evenals op de eerste verdieping enkele woonkamers aangebracht, die via een recent gecreëerd trappenhuis bereikbaar zijn.

⁸In opdracht van de Assumptie (1963) stelde architect C.v.Alphen een reconstructie- en herstelplan op met een aantal tekeningen van het kasteel zoals het vóór de restauratie van 1856 geweest zou kunnen zijn. C.v.Alphen, *Het Kasteel Stapelen te Boxtel*, in: Technisch Gemeentebld 53 (1967) 5 oktober 310-316.

noordzijde (vanuit binnencour)

Steken we langs de eeuwenoude waterput de binnencour over dan komen we aan de noordzijde bij het “*nieuwe kasteel*”, bestaande uit een rechthoekig wooncomplex met rechts en links naar het zuiden gerichte gebouwen. Langs de oostkant van de gracht rijst de vijfzijdige muurtoren op, die in 1858 zijn schilddak verloor, met een nieuwe geleding werd verhoogd en bekroond met borstwering en kantelen zoals ook de andere torens. De benedenkamer komt uit op een van de door Mahie geconstrueerde paviljoenachtige uitbouwen die toen tuinkamer was maar nu als eetzaal dienst doet. Evenals de aansluitende recreatiezaal bezit zij een fraai stuckplafond. Aan de van oost naar west lopende gang ligt de ontvangstkamer en het trappenhuis dat voert naar de bovenverdieping. Onlangs werden hier enkele verouderde woonkamers tot vier moderne appartementen gevormd. Op zolder treffen we een oude dakconstructie aan, die echter van minder kwaliteit is dan die aan de overzijde. Aan de grachtkant bevindt zich een uitgebouwde toren met een oud uurwerk dat de in- en omwonenden bij de tijd houdt.

Aan de noord-westzijde tenslotte ligt het voormalige *koetshuis* met twee torens (afb.7), dat sinds 1850 belangrijke veranderingen heeft ondergaan: *remise de voitures* met hooizolder, slaapgelegenheid voor seminaristen, werkplaatsen en nu een zestal aangepaste appartementen. Deze afdeling is nu door een loopbrug verbonden met het centrale woonblok. Een minder “kasteelachtige” oplossing, een lift, biedt de niet meer jeudige kloosterlingen de gelegenheid gemakkelijk hun kamers te bereiken, want sinds een eeuw is het *castellum* ook *monasterium*.

voormalig koetshuis

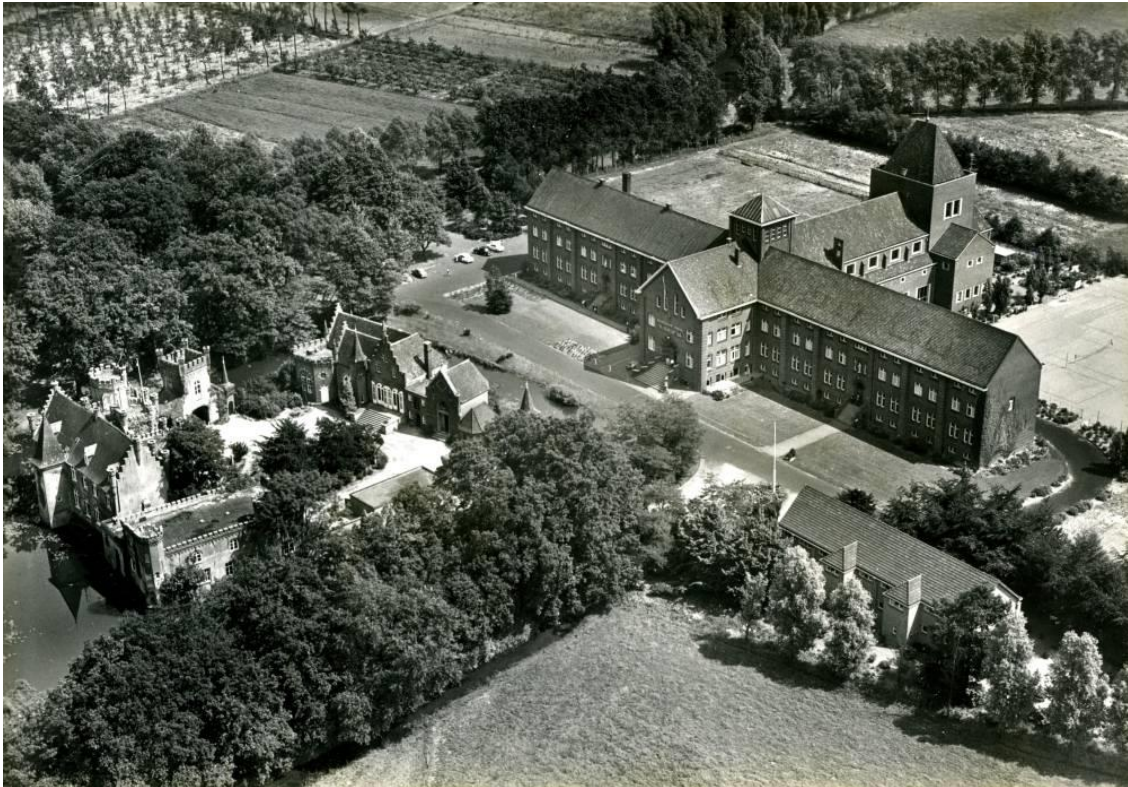
5. Stapelen, klooster van de Assumptionisten

In de jaren 1845-1850 stichtte de priester Emmanuel d'Alzon in Nîmes (Frankrijk) de congregatie der Assumptionisten met als doelstelling zich inzetten voor de rechten en belangen van God in een gesecculariseerde en antireligieuze maatschappij. Vandaar hun lijfspreuk *Adveniat regnum tuum* (A.R.T.): Moge het Rijk Gods gevestigd worden. Hun sociale activiteiten en vooral de vaak scherpe artikelen in het door hen opgerichte katholiek dagblad ' *La Croix*', hadden tot gevolg dat de Assumptie na het fameuze "proces van de twaalf" in 1900 als congregatie werd ontbonden. Om haar voortbestaan te verzekeren ging zij in ballingschap. (Dit "proces van de 12" was een in Parijs geruchtmakend proces in 1900 tegen de Assumptionisten die in hun krant *La Croix* de antireligieuze maatregelen van de toenmalige regering tegen congregaties en ordes aanvielen en de rechten van de congregaties verdedigden. Zij wilden zich niet aan een aantal eisen onderwerpen. Na huiszoeking in een klooster van de Assumptie werd geld gevonden, bestemd voor de uitbetaling van het personeel van de drukkerij van de Assumptionisten, maar door de politie geduid als bestemd voor "mouterij tegen de staat". Twaalf Assumptionisten moesten voor de rechtbank verschijnen en werden veroordeeld tot 1 franc boete per persoon, en de congregatie werd het land uitgewezen. Dit proces had in die tijd veel publiciteit en kreeg de naam van "le proces des douze". Dit was het begin van maatregelen tegen meerdere andere congregaties die ook uit het land werden verbannen. Vandaar dat vele Franse congregaties zich in die tijd in Nederland en België hebben gevestigd.

In België, niet ver van de Nederlandse grens, openden zij in Zepperen een klein-seminarie waar ook jongens uit Zuid-Limburg een priesteropleiding ontvingen. Jarenlang zocht de Assumptie tevergeefs een onderkomen in Nederland, totdat onvoorziene omstandigheden de vestiging bespoedigden. Tijdens onderhandeling in Boxtel met mevrouw Mahie die voor Kasteel Stapelen een religieuze bestemming zocht, brak in augustus 1914 de oorlog uit. De Nederlandse studenten in Zepperen keerden huiswaarts en na enkele onzekere maanden van bivakkeren in Urmond, vestigden zij zich onder leiding van p. Louis-Antoine Verhaegen

op 5 januari 1915 op het kasteel aan de Dommel. Stapelen werd een klooster, de bakermat van de Nederlandse Assumptie.

Alhoewel een kasteel geen ideaal verblijf is voor een seminarie, nam het aantal studenten gestadig toe. In 1927 werd met de bouw van het complex Stapelen begonnen. Mede dankzij de hulp van de Boxtelse bevolking (Bruegheliaans kermis!) kon met de constructie van een fraaie kapel het geheel in 1959 voltooid worden.

Kasteel en missiehuis

Het kasteel werd nu het bestuurscentrum van de inmiddels opgerichte Nederlandse provincie der Assumptionisten, die van hieruit allerlei activiteiten op gebied van onderwijs, oecumene, bedevaarten en parochiewerk verrichtten. Jarenlang was hier het bureau van het Apostolaat der Hereniging gevestigd. Met zijn missiebureau onderhield de missieprocurator contact met de werkers in Brazilië, Congo, Nieuw Zeeland alsook in Frankrijk en Duitsland.

De ouder wordende gemeente, waarvan enkele leden zich nog met pastorale taken bezighouden, vormt een hechte gemeenschap, die in gebed, studie en saamenzijn het kloosterideaal beleeft. Zij woont op een Kasteel dat in de geschiedenis van Boxtel bij voor- en tegenspoed op de belangen van de bevolking betrokken is geweest. Nu de interesse voor het cultureel erfgoed groeit wil ook de Assumptiegemeenschap in samenwerking met leken hieraan haar steentje bijdragen met speciale aandacht voor de belangrijke waarden van het leven.

Literatuur

Alphen, van, C.P., *Het Kasteel Stapelen te Boxtel*, in: Technisch Gemeenteblad, 57, 1967, 310-316;

Coenen, J., *Baanderheren, boeren en burgers. Een overzicht van de geschiedenis van Boxtel, Liempde en Gemonde*, Boxtel, Aeneas, 2004;

Dijstelbloem, M. en Eerden van der, H., *Een motte op de kerkheuvel. Meer dan een hypothese*, Boxtel, 2011.

Hout, van den, C., *Kasteel Stapelen*, Nederlandse Kastelen IX, Nederlandse Kastelenstichting-Koninklijke Nederlandsche Toeristenbond ANWB;

Jager, de, L., *Huis Stapelen. Een bewogen geschiedenis van negen eeuwen*, In eigen beheer, Tilburg, 2010;

Stratum, van, FR., *Stapelen aan de Dommel*, in: Assumptie, 33, 1958, 43-52;

Weel, Radboud, *Stapelen en zijn bewoners in vroeger eeuwen*, in: Assumptie 17, 1940, 4-8

Wols, R.J., *Inventaris van het huisarchief Stapelen 1294-1879*, 's-Hertogenbosch, Rijksarchief in Noord-Brabant, 1981.